

Úvodem

Zpočátku jsem se domníval, že na tento CD-ROM dostatečně upozornil článek B. Stoklasové a J. Jeřábkové *České knihy 20. století* o výsledcích projektu RETROKON (*Národní knihovna*, 2000, roč. 11, č. 5-6, s. 207), jehož byl jedním z výstupů. Při každém vkládání kotoučku do mechaniky počítače a při sestavování bibliografií jsem si připomínal jeho význam v porovnání s jinými obdobnými produkty. Poté, co jsem obdržel novou aktualizaci tohoto stříbrného kotoučku, rozhodl jsem se podělit s radostnými pocity se čtenáři, kteří sledují recenze CD-ROM v tomto časopise.

Základní charakteristika

Aktualizace CD-ROM z konce dubna 2001 obsahuje 564 190 bibliografických záznamů knižní produkce vydané v České republice v letech 1901-2000. Vzhledem k tomu, že část záznamů pochází z bibliografických soupisů (soupis Nosovského – Pražáka, Bibliografický katalog), najdou se zde i bibliografické záznamy některých slovenských knih (v bázi je např. 6981 záznamů s místem vydání v Bratislavě) a dále zahraniční bohemika. Z období let 1901-1925 má uživatel k dispozici navíc údaje o almanáších, ročenkách a kalendářích.

Požadavky technické

Producent doporučuje, aby práce probíhala na počítači s Pentiem 133 MHz, který má paměť RAM 32 MB, grafický adaptér SVGA (800x600), 256 barev, malé fonty a šestnáctirychnostní mechaniku CD-ROM. Jedná se tedy o požadavek, který splňují i relativně levné počítače zakoupené v posledních letech. (Mně k testování sloužilo Pentium II s 64 MB RAM a čtyřicetirychnostní mechanikou.)

Požadavky programové

Počítač musí mít nainstalován operační systém MS Windows 95/98/2000/NT, na CD-ROM je k dispozici software Tornádo verze 1.1, který kombinuje fulltextové možnosti s databázovým systémem. Těm, kteří mají CD-ROM České národní bibliografie, je software dostatečně znám, protože od roku 2000 nahradil systém WiniFreT.

Instalace

Máte-li na počítači zapnutou funkci AutoRun, postačí pouze vložit CD-ROM do mechaniky a chvíli vyčkat. Pokud byste neuspěli, vyhledejte průzkumníkem v kmenovém adresáři CD-ROMu soubor ck.exe a na něj dvakrát klepněte. V obou případech se po chvíli objeví na obrazovce název produktu v češtině i angličtině. Na vás pak záleží, kterou jazykovou verzi zvolíte.

Ovládání

Podrobný popis práce s bází by si vyžádal mnohem více místa, než by bylo pro recenzi vhodné. Proto se omezím jen na funkci vyhledávání a to ještě velmi stručně.

Tato funkce se skrývá pod nápisem „Dotaz“. Dostane-li se k němu ukazovátka myši, kontextová nápověda upozorní, že se zde pomocí klávesy F5 otevírá okno formulace dotazu. (Stejný výsledek má poklepnání myši na ikonce rozsvícené baterky.) V okně lze přidávat a ubírat řádky s jednotlivými položkami. Těch je kromě globálního dotazu, který vyhledává výraz z kterékoliv položky, celkem 18. Vztahy mezi položkami lze volit mezi and (implicitně nastaveno) a or (pomocí tlačítka roletového menu). Zkušenější uživatel bude obsah položky vybírat z indexu (v případě hledání podle jazyka originálu publikace to ani jinak nejde, protože třípísmenné zkratky jazyka málokdo zná) a při opakovaném dotazu využije i možnost výběru z historie položky. Z novinek bych upozornil na to, že nyní lze i v okně formulace dotazu hned nastavit např. počet porovnávaných znaků při třídění nebo použití zastupných znaků, konvence (volit mezi A and B or C nebo A or B and C) aj. V krátkosti řečeno: práce s Tornádem je velmi příjemná a účinná.

Úplnost dat

Toto kritérium jsem vyhodnocoval dvěma způsoby. V prvním případě jsem zjišťoval, zda CD-ROM obsahuje všechna vydání knih, která ve 20. století poměrně často vycházela. Zatímco u románu Daleko od Moskvy nechyběly bibliografické údaje o žádném ze 7 vydání objevujících se v desetitisícových nákladech na knižních pultech v padesátých letech, u jiných „bestsellerů“ jsem již tak úspěšný nebyl. U Reportáže psané na oprátce chyběly bibliografické údaje o 3., 6., 18. i 24. vydání. Ještě neúplnější se CD-ROM ukázal v případě Malého koledníčka. Ten byl mezi lety 1905-1942 vydán více než třicetkrát (v tiráži výtisku z roku 1905 je 5. vydání, z roku 1942 již 40. vydání), na CD-ROM se však najdou data jen o devíti z nich. Podobně neuspokojivých výsledků jsem docílil při hledání podle edic. Ze 4 svazků edice Besídka o básnících chyběl na CD-ROM svazek třetí. Z pěti svazků edice Utopia & Víta jsem nenašel data o 4. svazku. Ukazuje se tedy, že dokud se nedostanou do elektronické podoby údaje o české knižní produkci z největších knihoven, neporovnájí se s údaji na CD-ROM a ten se jimi nedoplní, můžeme hovořit jen o 70 až 80 procentní úplnosti. Zatím by bylo vhodné doplnit chybějící údaje alespoň v záznamech o knihách, které jsou na CD-ROM, ale jsou neúplné. Např. údaj MDT chybí u více než 3200 záznamů z let 1980-1990, ačkoliv se v ČNB uvádí od roku 1944.

Přesnost a spolehlivost

Většina údajů se dostala na CD-ROM převodem z tištěných bibliografií, které procházely pečlivými redakčními úpravami. Mnohé překlepy pak opravili samotní knihovníci zapojení do projektu RETROKON. V položce Název dokumentu se tak najde minimum překlepů (stálo by za to však prověřit, zda platí názvy Es naht die stunde i Es nant die Stunde. Oba názvy obsahují totiž zjevné překlepy). Větší výskyt překlepů jsem našel v předmětových heslech (např. leviny, směnice, socialitický či životospáva) či v klíčových slovech (anglická literatura, arabsko-

izrealské vztahy či bakrotý). Pokud se překlep objeví na konci slova, uživatel má naději, že ve slovníku bude výraz s překlepem poblíž správného výrazu. Při troše pečlivosti si ho všimne a do sestavovaného soupisu zařadí. Výraz „amaliřství“, kde samohláska „a“ zkomolila klíčové slovo přiřazené pro vyjádření tématu vysokoškolské příručky o výtvarném umění, ale musí přehlédnout i velmi pozorný uživatel. Uvážíme-li však, jak obsažná je to báze (vytištěný seznam všech předmětových hesel by měl téměř 10 tisíc stran!), je počet překlepů prakticky zanedbatelný a před knihovníky mohou obrazně smekat.

Dokumentace

Do krabice z tvrdšího papíru je kromě stříbrného kotoučku přiložena i třicetistránková brožurka, která se však více zabývá historií projektu RETROKON než vlastní prací s diskem. Základní poučení o práci přesto z dokumentace získáte. Navíc je tu odkaz na soubory ctimne.txt a Trnd_cz.hlp přístupné z CD-ROM. Posledním uvedeným souborem je online nápověda.

Cena

Naše knihovna jako jedna z devíti spolupracujících institucí v rámci projektu RETROKON dostala CD-ROM zdarma. Na webovské stránce Národní knihovny je nabízen za 1000 Kč, což je vzhledem k ceně ČNB a k využitelnosti produktu částka velmi příznivá.

Celkové zhodnocení

Ten, kdo dříve sestavoval bibliografické soupisy za delší časové období s pomocí Bibliografických katalogů, asi nejvíce ocení počín Národní knihovny ČR. Doba, během níž nyní vyhotoví soupis s využitím CD-ROM, je totiž zlomkem doby, kterou spotřeboval na procházení záznamů v jednotlivých ročnících Bibliografického katalogu (u některých nebývaly navíc k dispozici rejstříky) a na vypisování (v éře kopírek pak na kopírování) relevantních záznamů, jejich třídění a přepisování. Je potěšitelné, že práce na bázi České knihy 20. století dále pokračují. Oproti verzi z listopadu 2000 jsem ocenil sjednocení velkého počtu autorů a doplnění dat narození a úmrtí. Navíc se báze rozrostla o dalších 45 tisíc záznamů. Bude-li tempo báze růst, postupně se nevejde na jeden kotouček (již nyní zabírá téměř 600 MB). Věřím, že tento produkt nezůstane osamocen a že se v budoucnu dočkáme i titulu České knihy 19. století. Také takový titul by zájemcům o českou knižní tvorbu v době národního obrození přinesl mnoho radosti.

Aleš Brožek
SVK, Ústí nad Labem

